

Ljiljana Lazarević

Sva o n v n ž v o t u ra v n S S u o s a v

Ključno pitanje

Svakodnevni život – izbor ili tradicionalno breme?

Tema

Modul se bavi kompleksnošću i raznolikošću svakodnevnog života u novoj zemlji. Učenici bi trebali stvoriti širu sliku o tome kakav je bio život u zemlji s velikim regionalnim i nacionalnim razlikama, u periodu od 1918. do 1941. godine. Radionica je važna zbog potrebe za podizanjem nivoa tolerancije i svijesti u regiji, prije svega o tome kolike su bile razlike i koliko su duboki korijeni nekih problema, ali i koliko su slični problemi u različitim dijelovima države.

Ishodi

- Učenici će moći razumjeti promjene i kontinuitet socijalnih fenomena kao sličnosti i razlike prošlosti i sadašnjosti.
 - Učenici će razumjeti složenost interakcije između tradicionalnog i modernog u međuratnom periodu u Jugoslaviji.
 - Učenici će razviti empatiju.
 - Učenici će proširiti znanja o kvalitetu svakodnevnog života u međuratnom periodu.
-

Ciljevi

- Kritičko razumijevanje kompleksne prirode prošlosti
 - Razumijevanje nacionalnog identiteta
 - Podrška učenicima u razumijevanju svojih korijena
 - Uzajamno poštovanje, mir, stabilnost, demokratija
 - Historijska svijest
-

Uputstva za predavača

Korak 1

Predavač će pročitati uvod i objasniti situaciju u zemlji koristeći izvore 1 do 5.

Korak 2

Predavač će podijeliti učenike u dvije grupe.

1. Prva grupa dobija izvore – selo/grad
2. Druga grupa dobija izvore – tradicionalno/moderno

Korak 3

Učenici će ispuniti tabelu na temu pozicije žena koristeći izvore.

90
minuta

Korak 1

Uvod

Kraljevina SHS je formirana nakon završetka Prvog svjetskog rata, zasnovana na ideji zajedničkih korijena Južnih Slovena. Nova država je nastala spajanjem regija koje su imale različita kulturna naslijeđa. Razlike su bile velike u svakom pogledu: političkom, kulturnom nacionalnom, ekonomskom... To je bila pretežno zemljoradnička država s visokim procentom seoskog stanovništva, čiji je život bio zasnovan na tradicionalnim običajima i navikama. Proces industrijalizacije je uglavnom zaobišao cijelu regiju. Zapadni i sjeverni dijelovi države (koji su nekad bili dio Austro-Ugarske carevine) su bili razvijeniji, dok su južni dijelovi zemlje (koji su bili pod Osmanskim carstvom) zaostajali. Svi ovi faktori, u kombinaciji s političkim i nacionalnim razlikama, uslovlili su velike probleme u funkcioniranju novonastale države.

Izvor 1

Države i teritoriji koji su se ujedinili 1918.

Repe Bozo, *Sodobna zgodovina za 4.letnik gimnazij*, str.82

Izvor 2

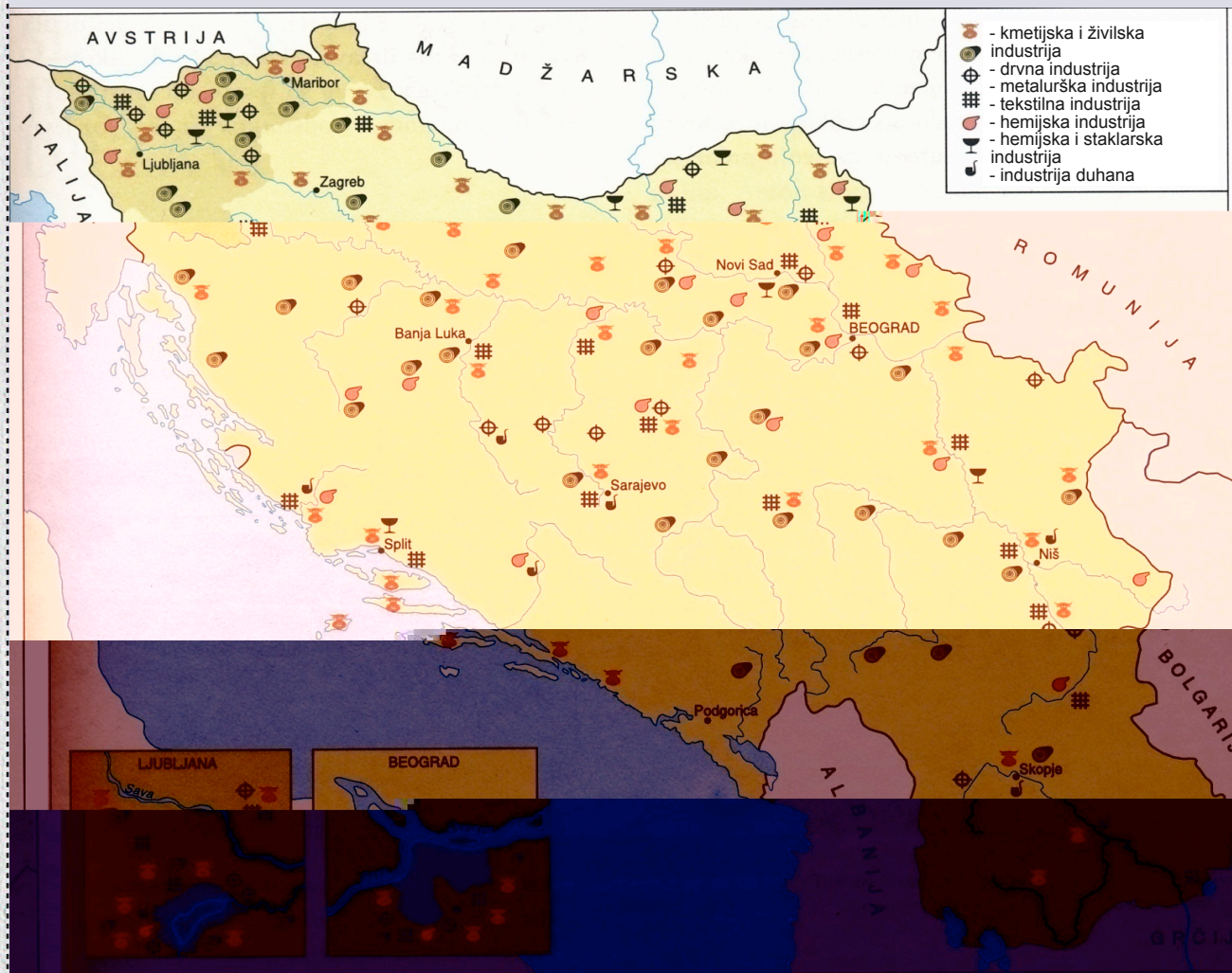
Tabela o broju gradova

	1921	1931
Broj stanovnika (u hiljadama)	Broj gradova	Broj gradova
10-20	30	124
20-50	11	25
50-100	3	4
> 100	2	3

Lj. Dimic, Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije, str.36

Izvor 3

Industrijski razvoj po regijama

Repe Bozo, Sodobna zgodovina za 4.letnik gimnazij. Ljubljana: Modrijan 2007, str. 97

Izvor 4

Zanimanja stanovništva Kraljevine

Ljubodrag Dimić, *Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918'1941, II, str.35*

KLASE ZANIMANJA	1921	1931
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	78.87%	76.58%
Industrija i zanat	9.91%	11.00%
Trgovina, krediti, promet	4.35%	4.85%
Javna služba, slobodna zanimanja, vojska	3.80%	4.08%
Ostala zanimanja	3.07%	3.49%

Izvor 5

Nepismeni

			Č ta u p š u			Č ta u	N p sm n
Banovine	M	Ž	Ukupno	M	Ž	Ukupno	Ukupno
Dravska	94,13%	92,41%	93,23%	1,80%	1,23%	1,23%	5,54%
Drinska	56,37%	18,56%	37,49%	0,32%	0,42%	0,40%	62,11%
Dunavska	82,03%	59,67%	70,52%	0,45%	0,77%	0,61%	28,87%
Moravska	60,76%	16,01%	37,70%	0,41%	0,27%	0,34%	61,96%
Primorska	55,48%	29,37%	42,08%	0,41%	0,51%	0,46%	57,46%
Savska	80,06%	63,78%	71,60%	0,37%	1,07%	0,73%	27,67%
Savska	80,06%	63,78%	71,60%	0,37%	1,07%	0,73%	27,67%
Vardarska	43,89%	14,32%	28,84%	0,41%	0,18%	0,30%	70,86%
Vrbaska	39,73%	13,95%	27,09%	0,38%	0,24%	0,31%	72,60%
Zetska	50,69%	16,69%	33,50%	0,51%	0,41%	0,46%	66,04%
Beograd	92,66%	84%	88,69%	0,24%	0,68%	0,44%	10,87%
Ukupno	67,31%	42,90%	53,83%				44,51%

Ljubodrag Dimić, *Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918'1941, II, str.192*

Izvor 1

Gradovi i sela

...Preko ¾ svih domaćinstava u Kraljevini živjelo je od poljoprivrede, tj. oko 80% aktivnog stanovništva svoju zaradu sticalo je u poljoprivedi (...) lako se u periodu 1921–1931, po nekim podacima, ka gradovima pokrenulo oko milion stanovnika, činjenica da se uvećao broj malih gradova sa slabo razvijenom privredom i bez urbanog životnog standarda (...) Prema podacima Ministarstva unutrašnjih poslova 1925. godine bilo je 24.255 sela i 4.595 zaselaka, ukupno 96% svih naselja, dok je svih ostalih naseljenih mjesta bilo 1.265 (gradova, varoši, varošica, trgovišta, predgrađa, banja, salaša, manastira). Prema istim podacima u varošima i gradovima živjelo je 15,8% stanovništva.

Lj. Dimic, *Kulturna politika Kaljevine Jugoslavije, 1918-1941, str.35*

Izvor 2

Tuberkuloza

„Tuberkuloza se javljala kao izrazita, hronična, narodna, socijalna bolest. U medicinskoj literaturi ona je svrstavana u grupu takozvanih ‘opasnih narodnih misija’. Od tuberkuloze je umiralo oko 14% svih umrlih. I na tom planu postojala je izražena neravnomjernost, pa je tako u Savskoj banovini svaki peti umrli umirao od tuberkuloze, dok je u Beogradu to bio svaki pedeseti. Neravnomjernost je postojala i između sela i grada. Tuberkuloza se u početku javljala kao gradska bolest – bolest loših stanova. Brže prihvatanje higijenskih navika presudno je doprinijelo tome da je smrtnost od tuberkuloze opadala u gradu dva puta brže nego na selu, koje se teško oslobađalo kulturne i zdravstvene zaostalosti. Jedino je u Dravskoj banovini, u cijelom međuratnom razdoblju, smrtnost od tuberkuloze bila veća na selu nego u gradu...”

Lj. Dimic *Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918-1941, str.66/67*

Izvor 3

Zabava u Beogradu

Beograđani su imali rasonoda i u samoj varoši. Na primjer, tu su bila i prva kina. Interesantno je rješenje bilo ono kod “Pariza” na Terazijama. Kako je tu “sala” bila improvizirana od dotadašnjeg dugog uzanog dvorišta, platno je bilo stavljeno da visi po sredini prostorije, tako da se gledalo na obje strane, a da bi slika bila jasnija, platno je kvašeno prskalicom. Gledaoci su sjedili za kafanskim stolovima, jeli i pili (s prednje strane bila je samo kafana, a sa zadnje se večeralo), muziku je davao jedan klavir, a kasnije i mali orkestar od dva-tri instrumenta. Uz tragične prizore sviralo se nešto ozbiljno, a uz šale brzo i veselo. Filmovi su, razumije se, bili nijemi...

“*Detinjstvo u proslosti*”, Bgd 2001, iz: Aleksandar Deroko, “*A ondak je letijo jeroplan nad Beogradom*”

Izvor 4

Filmadžije na Terazijama

<https://www.facebook.com/Crno.beli.Beograd>, (19.5.2012.)

Izvor 5

Ishrana I

“Ishrana sela i grada, u tridesetim godinama, počela se razlikovati. U ishrani varoši počele su preovladavati namirnice životinjskog porijekla (raste upotreba mesa i mlijeka), dok je hrana biljnog porijekla i dalje dominirala u ishrani sela. U ishrani stanovništva gradova ustalila se neznatna razlika između zimske i ljetne ishrane, dok su se u selu i dalje zadržavala dva osnovna tipa ishrane – ljetni i zimski (...) Uz hljeb, grah i krompir su osnovna hrana...”

Lj. Dimic *Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918-1941, I, str.62*

Izvor 6

Ishrana II

Hrana na selu uglavnom se sastoji od raževog hljeba, crnog luka, sirceta, salate i mutenice. So se slabo upotrebljava zato što je, po kazivanju seljaka, skupa. Vrlo rijetko se u kuhanoj hrani koristi mast ili ulje – narod puno posti. Izračunao sam da u jednoj godini ima 260 dana posta. Seoski popovi ne dozvoljavaju darodu da koristi ulje ili ribu, a samo po cijeli dan love ribu u Crnoj rijeci i spremaju je. Dok regruti često ne teže ni 40 kilograma, njihovi popovi premašuju 100 i 120 kilograma.

Документи за историјата на македонскиот народ том 2 стр.20 ,

Izvor 7

Odijevanje I

“Za nekog se kaže da je lijepo odjeven ako mu je odijelo novo ili bar dobro sačuvano, skupocjeno i čisto. Ali se smatra da onaj koji previše pazi na odijelo nije ili neće biti dobar domaćin. On isuviše vremena izgubi na oblačenje i puno potroši na sebe. Dok mladić nije oženjen i dok žensko nije udato, smatra se da se moraju što ljepše i čišće odijevati. Prema odijelu sude, kako djevojačka porodica o imovnom stanju momka, tako i momkova o djevojci i njenoj kući. Mladenci se lijepo oblače i u toku prve godine bračnog života, prvo zbog toga što su još mladenci i drugo što imaju šta obući. Postepeno stari vjenčano odijelo, kako mladino, tako i mladoženjino. A novo se ništa ne kupuje. Što se djece tiče, ona trebaju biti čisto obučena kad pođu u crkvu da se pričeste i uopće kad je neki praznik i kad idu u goste. Inače, ‘djeca su djeca pa nikad čista ne mogu biti.’”

Aleksandar Petrović, Rakovica. Socijalno - higijenski problemi, Beograd 1939, 148

Izvor 8

Odijevanje II

„Način oblačenja, kao i cjelokupan život, podlegao je vladajućim normama ponašanja u dotičnoj sredini, njenim kolektivnim pravilima, usvojenim estetičkim idealima zajednice, ekonomskim i tehničkim mogućnostima. Način oblačenja jedan je od najboljih pokazatelja društvenih promjena koje su zahvatile jugoslavensko selo. U Kraljevini Jugoslaviji moglo se sresti više tipova narodne nošnje (alpska, panonska, moravska, makedonska, jadranska, dinarska), od kojih je svaki nosio osnovne karakteristike kulturnih pojaseva u kojima su nastali (...) Masovnom upotrebom industrijskih proizvoda koji su mijenjali život (...) narodna nošnja je neumitno ustupala. Taj proces bio je najbrži u Dravskoj banovini, industrijskim oblastima Savske i Dunavske banovine, velikim gradovima. Prema nekim podacima, 1918. godine nošnju je nosilo oko 60% stanovnika Kraljevine. Sa slovenačkog sela ona je bila gotovo potisnuta (...) Na drugoj strani, u Dinarskim oblastima, južnoj i jugoistočnoj Srbiji, Makedoniji, domaće tkanine od vune (sukno), konoplje, lana, kože, pamuka bile su u svakodnevnoj upotrebi (...) U tim oblastima narodna nošnja bila je u svakodnevnoj upotrebi...”

Lj.Dimić, Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije,I,Bgd,1994, str.74

Izvor 9

Žena na selu

“Moja majka, Persa, brinula je o desetero djece, petero svojih i petero sestrih. Tetka je umla od tuberkuloze, a tetak poginuo u ratu. Tako je brigu o njihovoj djeci preuzela moja majka, koja je vodila kafanu u selu u kome smo živjeli, Divčima, u predgrađu Valjeva. Bila je snažna, odlučna, vrijedna i sposobna žena, a njen glavni posao bio je u kuhinji; bila je vrsna kuharica – advokati i ugledni ljudi iz Valjeva su svakodnevno prelazili 10 km da bi došli na doručak kod Perse. U isto vrijeme brinula je o finansijama, nabavci, kući i djeci, a mi, djeca, morali smo poštovati starije i pomagati oko nabavke. Majka je bila blaga ali odlučna priroda, nikad nije podizala ton, ali se od nas očekivala apsolutna poslušnost. Otac je bio miran, povučen, neeksponiran čovjek, radan, ali je briga i odgovornost u vezi sa svime bila je prepuštena majci. Uprkos svim obavezama koje su bile neprekidne i velike, nikada je nisam čuo da se žali na nekoga ili da joj je nešto teško...”

Memories of Milos Nedovic, born 1933

Pitanja za rad izvorima:

1. Koliko se ishrana stanovništva sela i grada razlikovala?
2. Šta je selo moglo ponuditi u pogledu zabave?
3. Kakva je zabava u gradu?
4. Kako su ljudi doživljavali modu? Je li ona bila stvar ličnog ukusa ili navika preuzeta iz tradicije?
5. Koliko moda utječe na tvoj život? Misliš li da je u prošlosti bilo isto?

Izvor 1

Selo u gradu

“Poderane, prljave i kojekako obučene seljačke figure koje vidimo danas po većim varošima, a i po selima, pojam su prelazan, prouzrokovan nešto naglim proleta-riziranjem i ekonomskim propadanjem jednog dijela seljaštva, a nešto njegovom društvenom zbunjenošću u talasu modernizacije pred kojom se seljak sa svojom tradicionalno-patrijarhalnom kulturom osjeća slab, zaostao i pored svega bespomoćan. Ta spoljna izobličenosť odraz je njegove unutrašnje društvene, a ne samo materijalno-ekonomske pokolebanosti. Dokle god se seljak drži čvrsto i uravnoteženo na ekonomskoj osnovici svoga života, on to svoje stanje ispoljava i odijelom i ukrasom.”

V.Dvornikovic, Bgd, 1990,463.

Izvor 3

“Modernizacija”

“Danas, poslije sto godina, Beograd ne guta i ne svaruje više: on je progutan, Levantom, Balkanom, Peštom, ali naročito najezdom palanke svih rasa, jezika i vjera oko sebe, koja – iščupana iz korijena – ne živi ni pod svojim krovom ni u svojoj mahali, nego na ulici, u kafani, u bioskopu, ‘baru’, ‘bifeu’, u ‘čevabdžinici’, u radnji s ‘užičkim proizvodima’, u bezbrojnim kafanama s palanačkim panjem i roštiljem pred vratima ili prasećom glavom u prozoru ili takozvanim lokalima ‘umjetničke bohemije’, jednoj od najbanalnijih industrija u tom vašarskom metežu. U Beogradu koji je danas jedva tri puta veći, svega je toga trideset puta više nego u predratnom, i tek sad, poslije oblakodera i raskošnih pariskih magazina, Beograd je postao varoš čevapčića i čuburskih diva.”

M. Гроп, Из предратне Србије, Београд 1939, 18.

Izvor 5

Tradicionalne vrijednosti

“Vjerni starim običajima Srba, u dugim zimskim večerima Idvorci su održavali svoja posijela. Kao dječak, ja sam bio na mnogima od njih u kući moga oca. Stariji ljudi bi posjedali oko tople peći na klupi napravljenoj od istog materijala kao i sama peć, obično od mehkih cigala, omalterisanoj i okrećenoj. Ljudi su pušili i razgovarali, a izgledali su kao senatori, samozvani čuvari sve mudrosti u Idvoru. Kraj nogu starijih sjedili su na klupicama mladi ljudi, a pred svakim od njih je stajala kotlarica u koju su krunili žuta zrna od velikih kukuruznih klipova. To bi radili cijelu večer. Starije žene sjedile su na malim klupama duž zidova; one su prele vunu, lan ili kudeljku, šile ili vezle. Kao majčinom ljubimcu, meni je bilo dozvoljeno da sjednem pored svoje majke i slušam riječi mudrosti i mašte iz usta starijih ljudi, a ponekad i iz usta sredovječnih ili mladih, ako bi im to stariji dozvolili. S vremena na vrijeme, zapjevale bi žene poneku pjesmu koja je bila u vezi sa spomenutim događajima. Naprimjer, kada bi neko od starijih ljudi završio besjedu o Karađorđu i njegovim borbama protiv Turaka, žene bi zapjevale pjesme u kojima se slavi hrabri Karađorđe i vojvoda Hajduk Veljko, koji je sa šakom Srbijanaca branio Negotin od velike turske vojske pod Mulan pašom. Ova hrabra četa, kako je pjesma opijeva, podsjeća na onu malu četu starih Grka u bici na Termopilima.”

Mihailo Pupin, Autobiografija iz: Detinjstvo u prošlosti, BGD 2001, str. 13.

Izvor 2

Porodica

Privatna kolekcija porodice Mitrović

Izvor 4

Nemoral

Iz Štinjana (kod Pule)

N oć anas

“Kako je u cijeloj Istri poznato, jednom je Štinjan bio prava dika cijele Pelješćine. Naša mladež je uvijek stajala na vrlo visokom stepenu poštenja i značaja (...) Svi su se divili našem selu i našoj mladeži. Danas su se pak i kod nas sasvim promijenile prilike. Naši najbolji mladići morali su uslijed nečuvanog terora preko granice, a drugi u vojništvo (...) Ima ovdje jedno par oholih djevojaka koje nikako ne mogu živjeti bez poljubaca talijanskih mornara. Te djevojke su kao pomahnitale trčale u Pulu i zvale talijanske mornare u Štinjane. Naravno, mornari su se kao mladi ljudi odmah odazvali tom pozivu te priredili ovdje ples (...) Krajnje je vrijeme da roditelji malo bolje pripaze svoje kćeri, jer će inače biti prekasno. Štinjane, Štinjane, kamo hrliš?”

Novine Istarska rijec, 1923

Izvor 6

„Mika Miš – Hristos se rodi”

Objašnjenje slike: Na slici se vide Miki i Mini (dječiji junaci poznatog američkog stripa autora Walta Disneyja) kako peku prase za Božić, što je tradicionalni srpski običaj. Cjelokupna scena pračena je tradicionalnim srpskim božićnim pozdravom “Hristos se rodi”, koji je i naslovljava.

naslovna strana, br. II, 1937.

Izvor 7

Žene

„ Ali, ma kakav da je bio odnos u kući, otac nije vladao. (Možda mu je to kućno carstvo bilo sitno i nevažno.) Vladale su u stvari žene: pamtile su se kao vladari. Taj matrijarhat u patrijarhatu (sva vlast u ime gospodara kuće), čvrst i neprikosnoven i utoliko sigurniji, ničim nije dovođen u sumnju, otklanjao je i samu pomisao na pobunu...”

Mesa Selimovic, *Sjecanja, Detinjstvo u prošlosti*, str.27, Bgd, 2001.

Izvor 8

Nepismeni

Broj pismenih muškaraca i žena u banovinama 1931.

Banovina	M	Ž
Vardarska	43,89%	14,32%
Zetska	50,69%	16,69%
Drinska	56,37%	18,56%
Moravska	60,76%	16,01%
Primorska	55,48%	29,73%
Dunavska	82,03%	69,67%
Savska	80,06%	63,78%
Beograd	92,66%	84,00%
Dravska	94,13%	92,41%

Lj. Dimic, *Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918-1941*, II, str.192

Izvor 9

Žene piloti I

U Beogradu, tridesetih godina prošlog stoljeća, poslije nekoliko uspjeha žena u svjetskoj avijatici, na pilotski kurs prijavilo se nekoliko čč

Izvor 10
Žene piloti II

<http://www.megaupload.com/?d=JOCR7Q9Q>
<http://www.megaupload.com/?d=JOCR7Q9Q>, (5.5.2011.)

tan a a ra rup P g

1. Kako su savremenici vidjeli život u gradu?
2. Kakvo ponašanje djevojaka je smatrano "pristojnim"? Misliš li da je za dječake važno isto?
3. Kako objašnjavaš ženu pilota u društvu gdje je većina žena nepismena? Dokazuje li to jednakost?
4. Je li svaka žena mogla birati svoju budućnost? Može li danas? Argumentiraj svoje mišljenje.
5. Kako su utjecaji sela mijenjali gradove? Je li proces bio obrnut?
6. Je li Miki Maus tradicionalni junak? Koje tradicionalne junake znaš? Ko su danas dječiji heroji?

Korak 3

Svaka grupa će popuniti tabelu, u skladu s dobijenim zadatkom. Slijedi debata i upoređivanje s današnjom situacijom.

Urbano	Ruralno	Tradicionalno	Moderno